

Uppdrag att genomlysna utbildningsutbudet för livslångt lärande och omställning

Bakgrund

Mot bakgrund av införandet av det nya omställningsstudiestödet har regeringen gett statliga universitet och högskolor i uppdrag att analysera sina utbildningsutbud, både avseende innehåll och inom vilka former utbildningarna ges. Syftet är att tillgängliggöra de kurser och utbildningar som riktar sig mot redan yrkesverksamma. Lärosätena ska med utgångspunkt i sina analyser övergripande beskriva hur befintligt utbud bidrar till att möta de behov av utbildning som det nya stödet kan ge upphov till samt, om det bedöms finnas ytterligare behov, hur lärosätena planerar att inom befintliga ekonomiska ramar utveckla utbudet för att stärka tillgången till utbildning för livslångt lärande och omställning. Uppdraget ska redovisas till UKÄ senast den 30 november 2022.

Livslångt lärande vid Örebro universitet

I Örebro universitets vision framhålls bland annat att universitetet ska vara en plats för bildning, vidareutbildning och livslångt lärande, med de professionsinriktade utbildningsprogrammen som stabil kärna. Den universitetsövergripande utbildningsstrategin, vars främsta syfte är att vara vägledande för prioriteringar och bidra till att peka ut färdriktningen för framtida utveckling och dimensionering av lärosätets utbildningar, lyfter vikten av att universitetets utbildningar även fortsättningsvis bedrivs i företrädesvis campusbaserad programform, samtidigt som fristående kurser erbjuds med de attraktiva professionsinriktade utbildningsprogrammen som bas. Redan innan detta regeringsuppdrag hade universitetet initierat en översyn med tillhörande förändringsarbete, där respektive fakultet har genomfört ett kartläggnings- och prioriteringsarbete av befintliga program och kurser med utbildningsstrategin, universitetets vision, strategiska mål samt pedagogiska grundsyn som utgångspunkt. Målet är att skapa utrymme för större flexibilitet i utbudet, när det gäller fördelning och dimensionering av utbildningsprogram och fristående kurser och i större utsträckning tillgodose yrkesverksammas behov av kompetensutveckling och bidra till ett livslångt lärande.

Utbildningsutbudet ska präglas av bredd och bygga på lärosätets befintliga styrkor för att proaktivt möta framtida samhällsutmaningar med bildningsperspektiv och hållbar utveckling som hörnstenar.

Örebro universitet välkomnar den breda definition av livslångt lärande som beskrivs i Styr- och resursutredningen¹ och anser att den dessutom bör omfatta sådant som naturligt ingår i samverkansuppdraget, inklusive att lärosätet i olika former informerar om sin verksamhet. Samtliga utbildningar vid Örebro universitet ska ge goda förutsättningar för ett livslångt lärande. Utbildning riktad till unga utgör basen för det livslånga lärandet och är viktig både för en etablering på arbetsmarknaden och för delaktighet i samhället i stort. Universitetet arbetar aktivt med bildningsbegreppet och utbildningarna lägger grunden för och vidareutvecklar studenternas förmåga att kommunicera samt hantera och kritiskt bearbeta information. Det är viktigt att även senare i livet kunna fylla på med ny kunskap för att upprätthålla och utveckla sin kompetens på en föränderlig arbetsmarknad.

¹ En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan, SOU 2019:6: s 241f

Säkerställande av koppling till samhälle och arbetsliv

Säkerställandet av att utbildningarna har en relevant koppling till arbetslivet sker såväl vid inrättande av utbildning som via fakultetsnämndernas utvärdering och uppföljning inom ramen för kvalitetssystemet. Vid inrättande av utbildning på grundnivå och avancerad nivå ska en omvärldsanalys alltid ingå i ansökan för att belysa behovet av den planerade utbildningen på arbetsmarknaden. Utöver detta ska även en analys över redan befintlig utbildning inom samma område redovisas liksom en redogörelse för vilka parter på arbetsmarknaden som involverats i utvecklingen av utbildningen, i vilken omfattning samarbetet skett, hur ett fortsatt samarbete är tänkt att fortgå samt hur den kommer studenterna till godo.

Vid utbildningsutvärdering ska ämnet beskriva på vilket sätt professions- och/eller samhällsperspektivet inkluderas i utbildningen och i utbildningens utvecklingsarbete. Det ska även redovisas hur utbildningens kontakter med samhället skapar goda förutsättningar för studenternas kommande arbetsliv. I programuppföljningar finns dessutom ett tema om alumner och hur deras erfarenheter följs upp.

Utbildningar som leder till yrkesexamen har väl definierade och etablerade kontaktnät med samarbetspartners i arbetslivet, men även utbildningar som leder till generella examina har tydliga uppfattningar om och mål för vilka arbetsgivare och andra intressenter som är målgrupper och viktiga samarbetspartners. De olika samverkansorgan som universitetet har är ett sätt att följa upp, utveckla och förändra samverkansytorna för utbildningarna och studenterna. Universitetets utbildningar inom medicin och vårdområdet sker i nära samverkan med Region Örebro län (och med länets kommuner). För lärarutbildningarna finns en särskild samverkansorganisation i form av Regionalt utvecklingscentrum (RUC) som fungerar som ett nav för regional samverkan med regionens skolor och förskolor. RUC för samman olika kompetenser (forskare, doktorander, lärarutbildare, forskollärare, lärare och skolledare) i olika forum, exempelvis i form av nio didaktiska nätverk med olika inriktningar och målgrupper. Det finns därtill ett regionalt samverkansråd med skolhuvudmännen där det ges möjlighet att diskutera gemensamma frågor och samarbeten.

Universitetet har därutöver arbetat på flera olika sätt för att engagera redan yrkesverksamma i utbildningarna. I samverkan mellan Region Örebro län och universitetet finns så kallade förenade anställningar i form av lektorat och professorer där undervisning kombineras med forskning och kliniskt arbete i syfte att tillgodose såväl utbildningarnas som sjukvårdens behov. Adjungerade anställningar är en viktig del för att tillföra universitetet rätt kompetens, såsom adjungerade kliniska adjunkter eller adjungerade professorer. Liknande lösningar finns i samverkan med regionens skolhuvudmän, där lärare i grund- och gymnasieskolan anställts som adjungerade adjunkter för undervisning i lärarutbildningarna.

Utbildningsformer

Örebro universitet – ett campusuniversitet

Örebro universitet är ett uttalat campusuniversitet och anser att campus är en viktig mötesplats för samarbete, kritisk diskussion och reflektion. Detta är en förutsättning för den långsiktighet i utvecklingen av utbildningarna, utbildningens kompetensförsörjning och lärarnas kompetensutveckling som universitetet eftersträvar. Utbildningsmiljön möjliggör därtill pedagogiska arbetssätt som använder ny teknik för att skapa utbildning i högskolepedagogisk framkant.

Universitetet har även under flera år haft som förhållningssätt att huvuddelen av lärosätets utbildningar ska bedrivas i programform. Detta har bidragit till lärosätets attraktivitet och den senaste kartläggningen från Svenskt näringsliv samt statistik från UKÄ visar att anställningsbarheten är hög bland universitetets utexaminerade studenter. Strategin har resulterat i stabilitet och förutsägbarhet,

men samtidigt inneburit en kraftig nedprioritering av fristående kurser och nätbaserad undervisning (se tabell från universitetets årsredovisning 2021 nedan).

Tabell 2:2 Antal helårsstudenter i anslagsfinansierad utbildning										
Källa: Ladok										
Kurstyp		2021			2020			2019		
		Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
Fristående kurser	Campus	991	56,8 %	43,2 %	974	52,6 %	47,4 %	841	54,2 %	45,8 %
	Nätbaserad ¹⁾	362	63,5 %	36,5 %	359	63,2 %	36,8 %	271	66,1 %	33,9 %
	Total	1 353	58,6 %	41,4 %	1 333	55,4 %	44,6 %	1 112	57,1 %	42,9 %
Kurser i program	Campus	8 361	62,3 %	37,7 %	8 257	61,1 %	38,9 %	8 110	61,0 %	39,0 %
	Nätbaserad ¹⁾	139	82,0 %	18,0 %	135	80,0 %	20,0 %	128	82,0 %	18,0 %
	Total	8 500	62,6 %	37,4 %	8 392	61,4 %	38,6 %	8 238	61,3 %	38,7 %
TOTAL		9 853	62,0 %	38,0 %	9 725	60,5 %	39,5 %	9 350	60,8 %	39,2 %

1) Med "Nätbaserad" avses ordinarie högskoleutbildning som bedrivs digitalt på distans, det vill säga ej öppen nätbaserad utbildning.

Utbildning på avancerad nivå

Av det totala antalet helårsstudenter vid Örebro universitet under 2021 var 17 procent antagna till utbildning på avancerad nivå. Det är en ökning jämfört med tidigare år som kan förklaras med ett utökad utbud av fristående kurser på avancerad nivå. Av helårsstudenterna på avancerad nivå, inom program, har 72 procent läst inom ett program som börjar på grundnivå (exempelvis läkar-, psykolog och juristprogrammet). Därutöver finns studenter på renodlade magister-/masterprogram eller som läser fristående kurser.

Tabell 2:13 Utbildning på avancerad nivå, antal helårsstudenter (hst)										
Källa: Ladok										
Helårsstudenter		2021			2020			2019		
		Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
Fristående kurser		297	66,3 %	33,7 %	251	62,2 %	37,8 %	186	67,2 %	32,8 %
Kurser i program, Master ¹⁾		170	60,6 %	39,4 %	178	52,8 %	47,2 %	136	50,0 %	50,0 %
Kurser i program, Övriga ¹⁾		1 199	67,3 %	32,7 %	1 134	66,9 %	33,1 %	1 040	66,9 %	33,1 %
Totalt hst, avancerad nivå		1 666	66,4 %	33,6 %	1 563	64,6 %	35,4 %	1 362	65,3 %	34,7 %
Totalt hst, Örebro universitet		9 853	62,0 %	38,0 %	9 725	60,5 %	39,5 %	9 350	60,8 %	39,2 %
Andel på avancerad nivå		16,9 %			16,1 %			14,6 %		

1) Uppgifterna för 2020 har justerats.

Befintligt utbildningsutbud som svarar mot behovet av utbildning som omställningsstudiestödet kan ge upphov till

Universitetet erbjuder utbildningar som både explicit och implicit riktas till yrkesverksamma grupper. Enligt statistik från UKÄ bestod nästan åtta procent av det totala studentantalet vid lärosätet under höstterminen 2020 av studenter som återvänder till högskolan. Vilka av universitetets utbildningar som är mest relevanta i relation till det nya omställningsstudiestödet är svårt att veta eftersom reformen är så pass ny. Inför vårterminen 2023 är det dock klarlagt att de sökande nationellt är fler än förväntat och att majoriteten är kvinnor som bor i storstäder och är verksamma inom offentlig sektor. Totalt har 127 personer sökt omställningsstudiestöd för att läsa vid Örebro universitet och majoriteten av dessa har sökt ett utbildningsprogram på grundnivå inom någon av universitetets tre fakultetsområden.

För att få en fingervisning om vilken typ av utbildningar som bör vara i fokus inom ramen för föreliggande genomlysning har SCB:s utbildnings- och arbetsmarknadsprognoser använts som utgångspunkt. SCB bedömer att det år 2035 kommer råda brist på arbetskraft inom hälso- och sjukvårdsområdet och särskilt stor väntas bristen vara på specialistsjuksköterskor och grundutbildade sjuksköterskor. Lärarutbildade, ingenjörutbildade och datautbildade är andra yrkesgrupper som det riskerar att vara fortsatt brist inom². Universitetet erbjuder utbildningar på grundnivå och avancerad nivå inom samtliga dessa områden och har därtill en bredd av starka professionsinriktade och i flera fall samhällskritiska utbildningar som ofta är föremål för riktad utbyggnad i regleringsbrevet.

Ansökningssiffrorna till universitetets utbildningar ligger på en hög stabil nivå, framförallt gäller det antalet förstahandssökande till universitetets professionsprogram. Utifrån detta och omställningsstudiestödets utformning och villkor listas nedan ett urval av program och kurser för att exemplifiera vilka delar i det befintliga utbildningsutbudet som svarar mot behovet av utbildning som omställningsstudiestödet kan ge upphov till.

² SCB – Sammanfattning av regionala utbildnings- och arbetsmarknadsprognoser

Program och kurser i det befintliga utbildningsutbudet som svarar mot OSS – ett urval

Program/kurs	Omfattning, studietakt	Form
Lärarytelse		
<i>Specialpedagogiskt program</i>	<i>90 hp, 100%</i>	Distans
<i>Kompletterande pedagogisk utbildning (KPU)</i>	<i>90 hp, 100%</i>	Distans
<i>Snabbspåret</i>		Distans
<i>Utländska lärares vidareutbildning (ULV)</i>		
<i>Digitala verktyg för lärare (musikalisk gestaltning)</i>	<i>7,5 hp, 25%</i>	Distans
<i>Estetiska uttrycksformer i förskolan inriktning musik och teater</i>	<i>7,5 hp, 25%</i>	Campusbaserad
<i>Matematikinläring för förskollärare som undervisar i förskoleklass</i>	<i>15 hp, 25%</i>	Distans
Hälso- och sjukvårdsutbildning		
<i>Specialistsjuksköterskeprogrammet - akutsjukvård</i>	<i>60 hp, 50%</i>	Campusbaserad
<i>Specialistsjuksköterskeprogrammet - ambulanssjukvård</i>	<i>60 hp, 50%</i>	Campusbaserad
<i>Specialistsjuksköterskeprogrammet - anestesijukvård</i>	<i>60 hp, 100%</i>	Campusbaserad
<i>Specialistsjuksköterskeprogrammet - distriktssköterska</i>	<i>75 hp, 100%</i>	Campusbaserad
<i>Specialistsjuksköterskeprogrammet - företagssjuksköterska</i>	<i>60 hp, 50%</i>	Campusbaserad
<i>Specialistsjuksköterskeprogrammet - hälso- och sjukvård för barn och ungdom</i>	<i>60 hp, 100%</i>	Campusbaserad
<i>Magisterprogram i arbetsterapi alternativt hörselvetenskap/audiologi</i>	<i>60 hp, 50%</i>	Distans
<i>Masterprogram i metoder inom medicinsk diagnostik, Bild- och funktionsdiagnostik</i>	<i>120 hp, 50%</i>	Distans
Ingenjör- och datautbildning		
<i>Masterprogram i informatik - ledning och styrning av informationssäkerhet</i>	<i>120 hp, 100%</i>	Campusbaserad
<i>Datateknik, avancerad nivå, Virtual Reality i industriella tillämpningar</i>	<i>3 hp, 25%</i>	Distans
<i>Artificiell intelligens för webben</i>	<i>6 hp 50 %</i>	Campusbaserad
<i>Datateknik, avancerad nivå, AI och cybersäkerhet</i>	<i>3 hp 25 %</i>	Distans
<i>Datateknik, avancerad nivå, AI-etik för ingenjörer</i>	<i>3 hp 25%</i>	Distans
<i>Datateknik, avancerad nivå, Autonoma robotar och ROS</i>	<i>3 hp 25%</i>	Distans
<i>Datateknik, avancerad nivå, Distribuerad artificiell intelligens och multiagentsystem</i>	<i>3 hp 25%</i>	Distans
<i>Datateknik, avancerad nivå, Maskininläring 1 & 2</i>	<i>3 hp 25%</i>	Distans

Kompetensutveckling inom artificiell intelligens (AI)

AI väntas förändra flera olika sektorer i hög utsträckning och det nationella behovet av kompetensutveckling för yrkesverksamma inom AI-området är fortsatt högt. I syfte att tillgodose detta har universitetet under de senaste åren genom kompetensutvecklingsprogrammen Smarter och Smarter 2.0, erbjudit kurser för yrkesverksamma, med nära koppling till den snabba utvecklingen inom forskningen. Utbildningarna leds av det internationellt erkända forskningscentret AASS, som ligger i framkant vad gäller forskning inom AI, robotik och autonoma system. Universitetet ger även kurser i samarbete med Jönköping University och Högskolan i Skövde. För att stödja lärare i att utforma och utveckla utbildningar inom AI eller kurser som behandlar hur AI kan användas inom en profession finns en pedagogisk utvecklare med inriktning mot AI anställd vid Höskolepedagogiskt centrum.

Arbetet inom AI-området har för universitetet inneburit både en positionering och en ledande roll av utvecklingen av vidareutbildning inom just det området. Utöver aktiviteter inom Smarter och Smarter 2.0 märks detta nationellt genom AI Competence for Sweden och WASP-ED. Internationellt leder universitetet arbetet med en Europagemensam plattform för AI-kompetens inom ramarna för projektet AI4EU. Universitetet ligger långt framme i den strategiska utvecklingen av former för fortbildning, framför allt genom korta kurser som dynamiskt anpassas till målgruppens behov. Örebro universitet har därtill inlett ett långsiktigt arbete med att integrera AI i även andra utbildningar än enbart de tekniska. Avsikten är att bättre rusta universitetets programstudenter inför deras framtida yrkesliv.

Uppdragsutbildning

Uppdragsutbildning erbjuds av universitetet till externa uppdragsgivare inom en rad områden. Dessa är utbildningar som vänder sig direkt till redan yrkesverksamma och/eller arbets sökande som är i behov av kompetensutveckling eller fort- och vidareutbildning. Uppdragsutbildningar ger dock inte rätt till omställningsstudiestöd om den inte är beställd av en omställningsorganisation. Nedan finns ett urval av nuvarande och tidigare kurser inom uppdragsutbildning. Utöver de fasta kurserna erbjuds skräddarsydda utbildningar inom exempelvis organisation och ledarskap.

Utbildningsområde	Nuvarande och tidigare kurser	
Artificiell intelligens	<i>AI Ethics for Engineers</i>	<i>Natural Language Processing</i>
	<i>Maskininlärning del 2</i>	<i>AI & Cybersecurity</i>
	<i>Logisk problemlösning med answer set-programmering</i>	<i>Reinforcement learning del 2</i>
	<i>Introduktion till människa-robotinteraktion</i>	<i>Autonoma robotar och ROS</i>
	<i>Data mining</i>	<i>AI-baserade sökmetoder för mobila robotar</i>
Juridik och socialt arbete	<i>Barnrättsstrategi, grundnivå</i>	
	<i>Arbetsmiljörätt</i>	
	<i>Arbetsrätt</i>	
	<i>Beskattningsrätt 1 – webbaserad kurs</i>	
Vård och omsorg	<i>Svenska Kids' Club</i>	
	<i>Njurmedicin, dialysbehandling och njurmedicinsk omvårdnad</i>	<i>Handledning och bedömning i verksamhetsförlagd utbildning</i>
	<i>Klinisk forskning och prövning i praktiken</i>	<i>Arbetsterapi, optometri, punktskrift och det taktila sinnet</i>
	<i>Introduktionskurs i klinisk forskning</i>	<i>Samhällsodontologi</i>
Skola och pedagogik	<i>Smärtlindring och sedering</i>	<i>Synutveckling och barns syn</i>
	<i>Utbildningsledare vid trafikskola</i>	
Ekonomi, informatik och statistik	<i>Grundläggande programmering med ämnesdidaktisk inriktning</i>	
	<i>Praktikerutbildning i ledning och styrning av informationssäkerhet</i>	
Måltidskunskap	<i>Hållbart företagande</i>	
	<i>Att förstå och kunna tillämpa sensoriska metoder</i>	

Framtida utveckling av utbildningsutbudet utifrån det nya omställningsstudiestödet

Universitetets hållning framgent består i att under den initiala fasen av stödreformens introduktion erbjuda utbildningar till yrkesverksamma inom lärosätets befintliga utbildningsutbud. Utifrån hur tillämpning och genomslaget av stödreformen utvecklas kan denna plan revideras längre fram förutsatt att det ryms inom universitetets kompetensområden, att det finns tillräcklig efterfrågan på utbildning som i dagsläget inte finns i det befintliga utbudet, samt om det föreligger ekonomiska förutsättningar för utveckling och genomförande av nya utbildningar.

Universitetets ekonomiska förutsättningar och uppdraget att hushålla med resurserna, begränsar möjligheterna för det risktagande som följer med utveckling av nya utbildningar för en osäker efterfrågan och genomströmning i synnerhet som det befintliga utbudet redan erbjuder stora möjligheter till omställningsutbildningar inom flera samhällskritiska områden. Insatser för att stärka söktrycket till befintliga utbildningar framstår därför som rimligare än att skapa nya program och kurser, för endast detta specifika syfte. Omställningsstudiestödsreformen föranleder således ingen särskild omprioritering eller förändring av utbildningsutbudet för Örebro universitets räkning, men utifrån ramen för ordinarie utveckling av utbildningsutbudet etableras kontinuerligt nya utbildningar som är relevanta för redan yrkesverksamma. Detta utvecklingsarbete utförs dock inte primärt relaterat till införandet av det nya omställningsstudiestödet.

Omställningsstudiestödet innebär potentiellt ett behov av andra processer kring ansökning och antagning, som inte är isolerat till ett enskilt lärosäte, utan som påverkar sektorn som helhet. Universitetet ingår i projektet *Gemensam ingång för livslångt lärande och uppdragsutbildning* som ska undersöka hur befintlig digital infrastruktur kan nyttjas för att samla lärosätenas utbildningsutbud för yrkesverksamma. Dessutom ska en gemensam taxonomi formuleras inom projektet riktat mot målgruppen i syfte att skapa transparens och underlätta studentens/deltagarens rörlighet på utbildningsmarknaden. Yrkesverksamma kan behöva en annan ingång exempelvis med löpande antagning eller flexibel kursstart. Omställningsstudiestödet ökar behovet hos lärosätena att säkerställa att ändamålsenliga rutiner kring validering finns och en nationell samordning är att önska, för att stärka rättssäkerhet och resurseffektivitet. Örebro universitet välkomnar att till exempel Universitets- och högskolerådet leder ett arbete med att hantera dessa sektorsgemensamma aspekter.

En utmaning i sammanhanget är att landets lärosäten står inför en rad olika samtidiga samhälleliga förändringar; den (eventuellt) nya studentgrupp som personer med omställningsstudiestöd utgör, konjunkturläget och den demografiska utvecklingen. Detta riskerar att resultera i en undanträngningseffekt där utbildningsplatser på samhällskritiska utbildningar ställs emot varandra så länge takbeloppen inte höjs för att ombesörja detta.